

רגשונים אינם שפה!

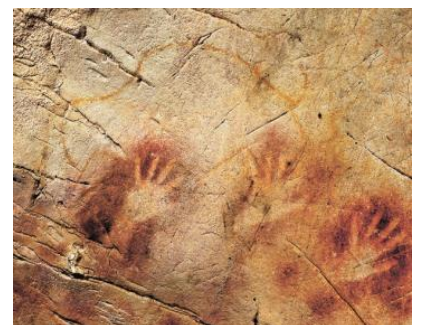
דר' אברום רותם (יולי 2015)

התרבות הדיגיטלית מציפה אותנו בתפיסות שגויות, מיתוסים בשפע¹, ובעיקר- שיח ציבורי סביב אופנות, מושגים וציפיות לב, שאין להם אחיזה במציאות האנושית-טכנולוגית, והם חולפים עם רוח הזמן. הבעיה היא לא בעיסוק עצמו בהם, גם אם הם שגויים בדיעבד וקשה לצפות זאת מראש, גם אם הם לא מובילים למקום ענייני ומצמיח, וגם אם מיחסים חשיבות ומשמעות מופרזת לתופעות חולפות כאמיתות נצחיות. הבעיה היא שהעיסוק בהם עוסק בטפל ובשולי, תופס את המקום בשיח על חשבון סוגיות מרכזיות, גם בכל הקשור לתרבות דיגיטלית שיש ללבנם. במאמר זה נראה כיצד מתיחסים לתקשורת באמצעות הרגשונים (האימוג'י ודומיו), כמהות חדשה שצצה בעולם הטכנולוגי, שגויה במהותה, שהנוק הנגרם הנו בלימת קידום והנחלת התרבות הדיגיטלית.

נדבר כאן בקצרה על הרגשונים - *emoticons*, והקשר השגוי שעושים בינם לבין השפה. כל זאת בהסתכלות לאחור, על "התמונה הגדולה", ובעיקר נמצא - שמדובר בנלעגות מובנית, תקשורת לא אישית, עקרה מְרַגֵּש וסינטטית, שטחית ואף פוגענית, שלא רק שאיננה ממלאת קריטריונים בסיסיים של שפה, אלא מחליפה ערוצי תקשורת אנושית משמעותית, שכתופעת לוואי, אנו מאבדים במהירות ערכי יסוד של רציונליות, השכלה, תרבות וגם אנושיות.

אודות הרגשון

לרגשונים היסטוריה קדומה בהרבה מהאיקונים שניתן למצוא כיום בכל מקלדת וירטואלית לשם שליחת הודעות ברשת כ"אימוג'י". הרגשונים הם נגזרת, מעין תת מחלקה של "שפה חזותית"- "*Visual language*"², שהיא תקשורת באמצעות תמונות, ציורים, סמלים וכל אמצעי חזותי שמלווה את החברה האנושית מקדמת דנה. "הכתבים" הראשונים, או לפחות רְשָׁמִים אנושיים מהמציאות מראשית ההיסטוריה האנושית, היו ויזואליים, והקדום והידוע שבהם הם כנראה ציורי המערות בספרד וצרפת שהקדומים שבהם הם לפני כ- 48,000 שנה³. רק לאחרונה, מנקודת מבט היסטורית, לפני כמה אלפי שנה, התפתח הכתב המוכר לנו כיום, שבאמצעות קיצור והפיכת ציורים לסמלים של מילים ואותיות. סמלים אלו מרכיבים מילים ומשפטים למושג מוסכם בעל משמעות מטפורית ברורה למרבית הקהילה, לצד הברות קוליות מוסכמות. כך הופכת תקשורת מילולית לטקסט - סדרת סימנים כתובה, ולהפך.

1 רותם א. ואבני ע. (אפריל 2015) [25 מיתוסים ותפיסות שגויות בלמידה בסביבה דיגיטלית](#), מיזם מתקוונים לאתיקה

2 [Visual language](#), Wikipedia en.

3 אסף שטול-טראורינג (15.06.2012) [ציורי האדם הקדמון עתיקים בהרבה משחבנו](#). עיתון ה"ארץ".

רגשון- emoticons (מיזוג של המילים רגש+אייקון) הנו תמונה קטנה שמביע רגש כלשהו. כיום הבאזז התורן הנו אימוג'י - emoji - מיזוג של שתי מילים (יפנית): תמונה + אופי מסוים. למושגים אלה נצרף גם את ה-iConji של חברת אפל מלפני כמה שנים, וסימנים אחרים המוכרים לנו ממיקרוסופט כמו מקלדת webdings, wingdings, ויצרנים אחרים- שהרחיבו את המושג לאינסוף סמלילים שכולל בין השאר גם רגשונים, שכבשו בסערה את התקשורת הלא דבורה ברשת. כיום (אמצע 2015) מעריכים שבכל יום נשלחים 1.6 מיליארד אימוג'ים ברשת.⁴

עליה ונפילתה של שפת "הסלנג ברשת"

מי שרואה באימוג'י תקוה חדשה, כדאי לו להציץ בהיסטוריה של הרגשון, שהיא היסטוריית התקשורת בכתב הבינאישית במין האנושי בכלל. לצורך הדיון לא נפליג רחוק מדי, אלא נתמקד בסמיילי ונגזרותיו, עוד בתחילת המאה ה-20, שהועתק לימים ל-סמיילי הדיגיטלי 😊. עוד בימי הצ'ט ברשת, שנים לפני השימוש היום יומי במסרים המידיים, השיח הציבורי המציא לעצמו "סלנג רשת", ואופנת ההמונים התפשטה לכל עבר, לבשר את הבשורה החדשנית. הוגי דיעות טענו בגרון ניחר מהתרגשות, שהנה הגיעה שפת תקשורת בינלאומית חדשה, שתאחד את כל האנושות למקום טוב ומיטיב, ואין כמו הילדים להתחיל מהם. האקדמיה געשה, אלפי מאמרים מלומדים נכתבו, ומאות הרצאות בכנסים בינלאומיים הושמעו אודות **סלנג ברשת**, כשפה הבאה של "הילדים". כך גם נקבע למשל שאותיות גדולות (capital letters) מבטאים צעקה⁵, גודל פונט וכיוצא באלה הנו הבעה רגשית נוספת, ספק מוסכמות ספק המצאות מקומיות שניסו להפוך לקוד/ שפה בינלאומית, כשהיחס אליהם היה ביראת כבוד, - אמת מוחלטת שאין בילתה.

המושג "**סלנג חברתי ברשת**" (באנגלית) מופיע באמצעות גוגל, בלמעלה ממיליון וחצי מקורות שונים, לצד הצפה של מאות ויותר של מאמרים אקדמאיים, ועבודות דוקטורט ייעודיות לנושא, בעשור הראשון של המאה ה-21. השיח אודות "סלנג ברשת", התבטא גם בחיבור מילונים שונים, וכיום, פחות מעשור מאוחר יותר, דולצינאה היפה לא תבין יותר מה כתב לה קיחוטה, אם יבחר לכתוב לה (משמאל לימין) 243 2DFM LYL, שבתרגום מסלנג ברשת לשפה של בני אדם: "אני אוהב אותך [אך] את טפשה גדולה מדי עבורי [גם אם] אוהב אותך המון"⁶. בדיעבד מוזר שלא מעטים טענו ואף עשו לשם כך, מיזמים חינוכיים מגלומניים, שמטרתם להנחיל לכלל ילדי העולם במערכת החינוך את השפה הזאת שנעלמה תוך זמן קצר ואיננה עוד.

צחוק ההיסטוריה של התרבות הדיגיטלית: השיח אודות סלנג ברשת- הבשורה התקשורתית החדשה של הנוער נדם באחת. הנוער/ הילדים שעבורם החליטו שישנה שפה עולמית שתאחד אותם, נטש את הקיצורים, והסלנג נעלם לטובת רגשונים וייצוגים גרפיים של מושגים ומונחים. למה לטרוח להתעסק עם אותיות ולזכור את משמעות הקיצורים שאפשר לשלוח במשיכת אצבע קטנה אייקון גרפי, שניתן לפירושים שונים, אך בעיקר, לא נדרש כל מאמץ ולו של תא מח אחד?

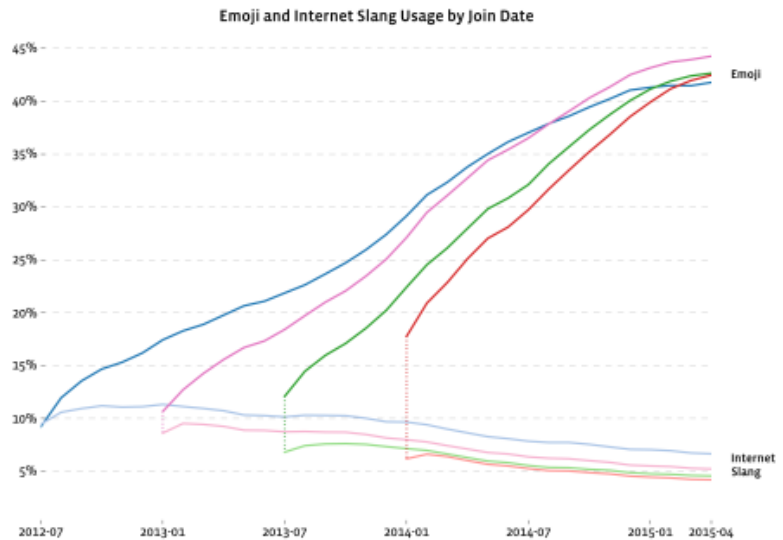

4 Courtney Seiter (JUNE 3, 2015) [The Psychology of Emojis](#). buffersocial

5 Alice Robb, (April, 17, 2014) [How Capital Letters Became Internet Code for Yelling](#) New Republic Magazine

6 [Social Media Slang](#), Slangit

ב- 2010 היו אמוג'י בשימוש בקושי אחוז בודד של הפוסטים ברשת החברתית. באפריל 2015 השימוש באימוג'י גדל ל-40% מהטקסטים.⁷ מדיווחים אחרים נמצא שכיום (אמצע 2015), כ-75% מכלל המשתמשים בתקשורת מקוונת (ארה"ב), משלבים אימוג'ים באופנים שונים.⁸ אין להתפלא איפה, לאור הניסיון הנצבר של הסלנג ברשת, שניתן למצוא ניתוחים מדעיים ופסבדו מדעיים אודות החשיבות והייחודיות הפסיכולוגית ההתפתחותית על המשתמשים

באימוג'י. לאור ההיסטוריה הקצרה והלא מחמיאה לתרבות התקשורת הדיגיטלית המקוצרת, לגיטימי בהחלט לקרוא ממאמרים אלה בעין ביקורתית וסקפטית.⁹

המשתמשים שעדיין תמצאו שכותבים LOL או LIG (החיים טובים), הם מזמן זן נכחד של מבוגרים, שאמרו חדשות זו מאוחר מדי, כשזו הפכה ללא רלוונטית יותר, והחליטו לדבר "בשפת ילדים" אולי כדי לשמור על הנעורים שחלפו. ישנה טענה מעניינת, שעם כל הביקורת על החיפזון בהתייחסות הרצינית מדי לסלנג ברשת, הדוברים בה דבר לפחות בשפה, במילים, גם אם הם עברו קיצור משמעותי ובהשוואה לאימוג'ים הנוכחיים, יכולת זו של ביטוי אישי – רציונלית ורגשית בסלנג רשת, מורכבת לאין שיעור.

רגשונים במחשב ומסרים מידיים בנייד

בהמשך ובמקביל התפתחו הרגשונים עם תחילת קידוד המסרים הדיגיטליים, כסימני ASCII [שהוא קוד בינלאומי מוסכם (אמריקאי) לייצוג של תווים בזיכרון מחשב ובקובצי מחשב - ספרות, אותיות האל"פבית, סימני פיסוק, וגם סמלילים וסימנים שונים כולל רגשונים]. כך נוצרו במחצית השניה של המאה ה-20, רגשונים מסימני פיסוק וסימנים מהכתב, כמו (עצוב) :-), קורץ ומחייך :-), סמיילי (-: מופתע/המום 0 :-), ואחרים.

להלן דוגמיות מורכבות של הבעות ו/או מילים, שרק לפני שנים ספורות הוכרזו אף הם, לצד סלנג הרשת, כשפה הבינלאומית הבאה של הילדים, והיום (2015) - עבר זמנך.¹⁰

⁷ יאיר מור, (6/05/15) [OMG: האימוג'י הרג את סלנג הרשת](#) - nexter - רשתות חברתיות

⁸ Statista (2015)

⁹ Courtney Seiter (JUNE 3, 2015) [The Psychology of Emojis](#). buffersocial.

¹⁰ WILLIAM SAFIRE (May 25, 2008) [Emoticons](#) New York Times

בית היוצר של האימוגי החל פעילותו בשנות התשעים ביפן, וב-2010 הפכו לדיירי קבע במכשירים הניידים בכל העולם. ב-2013 הוספה המילה אמוגי למושג במילוני אוקספורד, וב-2014, כתוצאה מלחץ דורשי השיוויון לכל, החלו לייצר אימוגיים עם תוי פנים וצבעי עור שונים, בהלימה למגוון היצוגי בחיצוני של חברות העולם. במקביל החלה גם התדינות ציבורית שאפילו אימוגיים תמימים פוגעניים, כמו של ילד שמן למשל, שהסעיר את הרשת לתקופת מה, והשיח הציבורי סביב אלה הפך למערבולת ללא שליטה. כיום האימוגיים הם הדור הבא של התפיסה של השפה הבינלאומית, וגם כאן הם הפכו לבאזז תורן של מאמרים אקדמאיים מלומדים בהמוניהם, עד שמן הסתם, גם הם ישטפו בשינוי הבא, שיהיה כנראה מיזוג טכסטואלי ויזואלי ואף קולי.

אך בינתיים אנו עדים לצונאמי של ממש. למשל, ניסיון מעניין, שאף הוכרז כספר (2009) ונרשם בחוק בספרית הקונגרס, היה כתיבת הספר האלמותי "מובי דיק" בשפת אימוגיים יפנים, כרגשונים וסמלילים אחרים¹¹.

Call me Ishmael.

לשם הדגמה עדכנית יותר, באימוגיים מוכרים מהטלפון החכם דהיום - הנה למשל יומנו של אנדי, שמספר על יום חתונתו מזריחה עד הלילה (להתחיל מהשורה העליונה משמאל לימין):

נשאר לקוראים הנאמנים לשפוט אם אכן מדובר בשפה חדשה, פורצת דרך ועומק ביטוי, או נסיגה ילדותית משהו, שטחית עד כאב, סינטטית ואף מביכה, לכתב התמונות הקדום משחר הכתיבה האנושית. לגיטימי לתהות על הקשר בין השטחיות והסינטטיות של דיווח אודות היום המשמעותי בחייו, לבין אמצעי הביטוי שבחר, שמגבילים ממילא ומונעים מראש גילוי משמעותי של עומק ביטוי ורגש.

התמונה הגדולה

בכתבה מבריקה של כריסטופר האוז (עיתון טלגרף הבריטי) הא סוקר במקצת הקיצורים ודחיסת השפה למערכת סימנים מוסכמים¹²:

עד המהפכה התעשיתית הזמן היה בידי האדם, המון זמן פנוי. אז השפה התעמקה, התרחבה, ואנו רואים זאת גם בספרים עבי הכרס. גם השפה (האנגלית) עוברת תהליכי דחיסה וקיצור. לפני כשלוש מאות שנה, שצץ הצורך בתכתובות קצרות ולתכלס, החלו לכווץ את המילים לקיצורים (באנגלית) כמו *won't, don't, I'm, you're*

11 Matthew Moore (22 Sep 2009). [Emoji Dick: Moby Dick to be translated into Japanese emoticons](#)

12 Christopher Howse (21, May 2015) [Emoji the big new language? I'd rather take to cave art.](#) The Telegraph (UK)

באמצעות פסיק עילי זעיר, שערור את חמת המשכילים, שטענו שכיוון כזה עושה את הכתוב לבלתי קריא ובלתי מובן.

גם בעברית, ודאי מימי הביניים ואילך כמעט עד ימינו, הכתבים היו רצופים בראשי תיבות וקיצורים, אם כדי לחסוך בניר יקר, ואם כדי לא להנגיש את הטקסטים המקודשים לעם הארץ, או אף למתנגדים ולחולקים על המסר שבכתב היד. לדוגמא, משפט אקראי מתוך כתב יד מהמאה ב-18, מרכז אירופה: "מנין שחייב אדם לקבל פני רבו ת"ל לא חודש ולא שבת מכלל כו'. ביאורו ע"פ שנודע החילוק שבין שבת ור"ח לייט שבשבת ור"ח השכינה עולה השורש, וז"ס וה' מידי חודש וגו', ומידי שבת וגו', יבא כל שבת שהוא בסוד השכיני להשתחוות לפני ה' דייקא פי' א"י והיננו כנז' שהשכיני עולה (...). לפני ה' שהוא א"י אבל רגל עולה א"י השורש. וז"ס ג"פ בשנה יראה כל זכורך וכו'". (אגב, א"י הכוונה ל- "אלהי ישראל" ולא ארץ ישראל כפי שאנו מכירים. נקודה למחשבה של כל אוהדי הקיצורים)

בהמשך הגיעה לאנגלית עידן "המזוודה הצרפתית" - *portmanteau*, בה מזגו מילים לצורך קיצור ו/או ביטוי חדש למילה אחת כמו *brunch* (שהיא מיזוג המילים *breakfast + lunch*), או כמו מילים עכשויות *desktop, broadcast*.

התקשורת העכשווית הביאה את הקיצורים לשלב בה העריכה מותירה בחוץ כל רגע שעלול להיתפס כמשעמם או לא מובן. השפה הטלוויזיונית העלימה את השתיקה. לא נמצא רגע של הרהור, בו הדובר מרים עיניו לתקרה, או מכווץ מצחו, מתופף באצבעותיו, חושב לרגע ו... שותק. כך אנו מקבלים שטרטונים חייבים להיות 3 דקות, הרצאות מחכימות שלא עולות על 20 דקות גג, וכותרות של חדשות ומידע אינטרנטי, מרובה תמונות וחויים לא כתובים, משובצים בפרסומות אחרי כל שורת מידע, וכך שיח בין אנשים הופך לסצנה מגושמת, מקוטעת, מרובה "קפיצות" של הדבקה של סצנות, ובעיקר- קצר מדי, לא אמין ולא משכנע. כל רגע של אתנחתא, התרגעות, מתמלא בפרסומת רעשנית וקופצנית.

כאן נכנס המקום של סימנים לא מילוליים ברשת גם בתקשורת הבינאישית. מרחב חסכוני בסימנים ומכאן גם חוסך זמן "ייקר" (לכאורה, אך זה כבר דיון אחר). צבע אדום וירוק עדיף על "עצור" ו"סע" - "המשך". גולגולת עם שתי עצמות מוצלבות עדיף על זהירות סכנה, וחץ פשוט עדיף על "יציאה" וכיוצא באלה. תפיסה שפתית זו חורגת כבר מגבולות הרשת: ונמצא יותר ויותר במקומות בהם יש הרבה תירים שאינם דוברי השפה המקומית, בהם שלטים שהם ציורים במקום בכתב.

אימוגי' איננו שפה

המגוון ההולך וגדל של תמונות האימוגי' איננו תחליף לשפה, ומכאן כל ההכרזות על "שפה החדשה של הילדים" ודומיהם, לא רק שהם חסרות משמעות מעשית, הן מביכות, שכן הן מדברות על ריק, על מהות שלא קיימת, ולמרבה הפליאה זוכות להנהוני הסכמה בלתי ברורים בשיח הציבורי, האופייני למחשבה שטחית, שאם מדובר במשהו כה חדשני, והחזית הטכנולוגית של מכשירי התקשורת החכמים משתמשת בזאת - ודאי שזה טוב ונכון. אך זה לא, ממש לא!

מי שמשווה סט אינסופי של תמונות זעירות לכתב החרטומים המצרי הקדום למשל, אינו יודע מה הוא סת. סימני הידיים, ציפורים וקווים עקלתוניים הם אינם תואם אימוגי'. התמונות בכתב המצרי הקדום הם קודם כל מסמלות הברות קוליות ודיקדוק מפותח, ממש כמו בכתב של ימינו, כך שכל מי שקרא טקסט בכתב החרטומים,

יקרא אותו בקול שיובן על ידי אחרים דוברי השפה, וזה הבסיס לכתב של שפה מפותחת. מנגד- האימוגי הוא אוסף אקראי ומשמים של ציורים סינטטיים, שמבטא רגשות חד ממדיים, שצרוף שלהם נתון למרחב פרשנות גדול מדי מלהתאים לשפת תקשורת סבירה בינאישית ומוסכמת, גם אם לא דְבוּרָה.

שורש אי ההבנה היא השאיפה הלא מודעת לחזור לבראשית, "למקור", לחזור למערות, ליערות ולאי-הצילויזציה, לגן העדן של פעם, כולל לשפת הסימנים החזותיים. הרעיון שילדים צריכים שפה כזאת, הוא משאלת לב לא רציונאלית, לא מנומקת ולא מושתתת על הגיון חינוכי או אחר, וודאי לא משכנע שזהו אמצעי טוב יותר שיביא את הילד לכדי מימוש יכולת ביטוי טובה, כמו גם הבנה והפשטה טובים יותר ממה שהוא יכול לעשות היום עם השפה המדוברת והכתובה. הכתב הקיים עושה זאת באופן יעיל ונכון, והשאיפה הנאיבית והחובבנית משהו בהקשר השפה, של "לרדת לגובה העיניים של הילדים" מופרכת מיסודה, ויש להתנער ממנה כאן ועכשיו. הנימוק השני של קיצור לצורך תקשורת בינאישית מהירה יותר ומיידית מעוררת את השאלה, למה בעצם צריך תקשורת יותר מהירה ומיידית? בשביל שלא נחשוב לרגע מה אנו שולחים בהסח הדעת? שנוכל לעשות זאת בנהיגה? בעבודה, כדי שהבוס לא יבחין? אך מאחר וממילא האימוגיית איננה שפה, כל הסוגיות האלה בטלות מעצמן, למרות שחשוב יהיה ונכון לתת תשובות מנומקות גם לסוגיות אלה.

יפה שעה אחת קודם לחזור למציאות. לחזור ולהתמקד בהוראה ולימוד שפה עשירה ומגוונת, כדי שניתן יהיה להתבטא בשיח פנימי, וודאי חיצוני בינאישית באופן עמוק ומדויק יותר. ניתן בהחלט לגוון, לעטר ולהמחיש גם באימוגי כזה או אחר, אך ודאי לא לחזור על שגיאות עבר מביכות, ולחשוב שמדובר בשפה, וודאי לא לראות באימוגי אמצעי שיש ללמדו, או אמצעי העשרה משמעותי וחיוני כתחליף לשפה דבורה וכתובה הקיימת.

